

Таміла Іванівна Гладка,

Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при
Президентові України

УДК 351.851

**ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСВІТИ
ЯК ОБ'ЄКТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

**THE INNOVATION DEVELOPMENT OF EDUCATION AS THE OBJECT
OF STATE MANAGEMENT**

Анотація

У статті інноваційний розвиток освіти розглядається як об'єкт державного управління. Досліджується сутність поняття «інноваційний розвиток освіти» та розкриваються його ознаки. Визначаються основні функції державного управління інноваційним розвитком освіти.

Annotation

The innovation development of education is considered as the object of the state management in the article. The essence of the notion "the innovation development of education" is researched and its characteristic features are elucidated. The main functions of the state management of the innovation development of education are determined.

Ключові слова: інноваційний розвиток освіти, державне управління інноваційним розвитком освіти, державна освітня політика.

Keywords: the innovation development of education the state management of the innovation development of education the state policy in education.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями

Формування в Україні інноваційної моделі розвитку диктує нові пріоритети системі освіти, вимагаючи її стабільної динамічності, невинного генерування інновацій, які б сприяли безперервному оновленню знань, і як наслідок – економічному й соціальному зростанню країни.

У сучасному суспільстві «інновації є основою нової економіки, що базується на знаннях й конкурентоспроможності країни [1, с. 19].

На важливості ролі інновацій у вирішенні актуальних глобальних проблем наголошував у своїй промові Генеральний директор Всесвітньої організації інтелектуальної власності Френсіс Гаррі під час відкриття сьомої Конференції міністрів Світової організації торгівлі в Женеві 30 листопада 2009 року. Він, зокрема, зазначив, що «перед світом стоять дві домінуючі проблеми – проблема пошуку шляху до економічного росту й проблема зміни клімату. Інновації лежать в основі вирішення обох цих проблем» [2]. Френсіс Гаррі назвав інновації основним джерелом економічного росту та простором між проблемою і вирішенням.

Процес впровадження інновацій в освіту повинен проходити не стихійно й хаотично, він потребує системного, послідовного й цілеспрямованого впливу органів державної влади, тому проблема державного управління інноваційним розвитком освіти набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор

Питанню теорії інноваційного розвитку та інноваційного менеджменту присвячені дослідження І. Галиці, П. Друкера, С. Ілляшенка, П. Микитюка, Б. Санто, Р. Фатхутдінова та ін.

Інноваційні процеси в освіті та управління їх здійсненням розглядались у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених В. Андрущенка, Г. Балихіна, Л. Ващенко, Л. Даниленко, С. Клепка, В. Корженка, В. Кременя,

С.Ніколаєнка, О. Олекс, В. Паламарчук, І. Підласого, М. Пономарьова, Б. Смирнова, С. Хаткевич та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття

Аналіз опрацьованої наукової літератури дозволяє зробити висновок про наявність значної кількості наукових праць вітчизняних і зарубіжних авторів з даної теми, проте проблема державного управління інноваційним розвитком освіти на сьогодні залишається малодослідженою.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Мета статті – дослідити сутність поняття «інноваційний розвиток освіти», виявити його ознаки та визначити основні функції державного управління інноваційним розвитком.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів

У сучасній науковій літературі загальноприйнятого визначення поняття «інноваційний розвиток освіти» немає. Не зафіксовано воно і в «Енциклопедії освіти» [3]. Натомість є чимало визначень цього поняття в економічній літературі.

Так, С. Ілляшенко інноваційний науково-технічний розвиток розглядає як «безперервне оновлення асортименту продукції і технологій виробництва, удосконалення системи управління виробництвом і збутом» [4, с.20].

У науковій праці «Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України» (за редакцією Онікієнка В.В.) інноваційний розвиток визначається як «неперервний процес якісних змін в структурі виробництва або соціальної сфери в результаті створення, застосування та розповсюдження нових знань, машин, технологій, матеріалів, видів енергії, форм і методів організації та управління, підвищення рівня освіти і кваліфікації працівників, які здійснюються з метою економічної ефективізації виробництва й підвищення рівня та якості життя населення. Коротше кажучи, це трансформація нових знань у високі життєві стандарти» [5, с. 31].

Під інноваційним розвитком І. Галиця розуміє розвиток інноваційних систем та пояснює її так: «Інноваційна система – це упорядкована сукупність елементів, що має ієрархію та структуру і спрямована на генерування і впровадження інновацій. Інноваційні системи, – зазначає автор, – можуть існувати на різних рівнях: підприємства, корпорація, галузі народного господарства» [6, с. 32].

Також учений поділяє інноваційний розвиток на прогресивний та регресивний. «Прогресивний інноваційний розвиток – це незворотня, спрямована та закономірна зміна інноваційної системи, котра призводить до підвищення її якісного стану». Регресивний розвиток науковець розглядає як «незворотню, спрямовану та закономірну зміну інноваційної системи, яка призводить до більш низького її якісного стану в порівнянні з попереднім» [Там само, с. 32-33].

Важко погодитись з тим, що інноваційний розвиток веде до регресу. У такому випадку можна припустити, що впроваджувались фіктивні (несправжні) інновації, адже головною відмінністю «істинної» інновації, за Пітером Друкером, є «створення нової цінності», хоча він застерігає, що все частіше істинну інновацію підміняють несуттєві елементи тимчасового «оновлення», які не продукують якісних перетворень, а «створюють тільки привід для захоплення та тріумфу» [7].

Оскільки визначення сутності інноваційного розвитку взаємопов'язане з розумінням понять інновація і розвиток, то виникає необхідність аналізу їх численних інтерпретацій у науковій літературі.

Так, Р. Фатхутдінов визначає інновацію як «кінцевий результат впровадження нововведення з метою зміни об'єкта управління і отримання економічного, соціального, екологічного, науково-технічного чи іншого виду ефекту» [8, с. 45].

«Ми говоримо про «інновацію» лише тоді, – наголошує Б.Патон, – коли нові знання дійсно використовуються для створення нових продуктів, послуг,

організаційних або управлінських процедур» [Ошибка! Закладка не определена., с. 19].

Суть інновацій, як вважає В.Паламарчук, «полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками: перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів; новизною, оригінальністю продукту діяльності» [9, с. 59].

Інший вчений, П. Микитюк подає таке тлумачення: «Інновації – це інструмент впливу на соціально-економічний процес розвитку суспільства» [10, с. 6].

Разом з тим, С. Клепко вбачає, що «освіта має називати інновацією ті впроваджувані засоби і механізми, які заощаджують час учнів, учителів, батьків, але надають можливість одержувати потрібні результати» [11, с. 87].

Наведені приклади свідчать про те, що погляди науковців на поняття «інновація» досить різнобічні. Інновація вченими розглядається і як результат впровадження нововведень, і як новий продукт, і як інструмент впливу, механізм, але головне її завдання, на наш погляд, полягає в забезпеченні певній системі переходу до якісно вищого стану розвитку.

Проблемі теоретико-методологічних основ управління інноваційним розвитком системи освіти присвячено дисертаційне дослідження С. Ніколаєнка. Учений визначає інноваційний розвиток як «механізм, який сприяє активному пошуку нових форм і методів управління і дає можливість забезпечити приєднання держави до високотехнологічних країн світу та підтримати процеси випереджального характеру в усіх галузях її життєдіяльності» [12, с. 416].

Виходячи з проведеного аналізу наукових джерел, інноваційний розвиток освіти, на нашу думку, – це безперервний процес якісних змін в освіті, які прискорено відбуваються завдяки впровадженню інновацій і дозволяють їй своєчасно реагувати на виклики суспільства.

Основними ознаками інноваційного розвитку освіти можна вважати:

– швидке оновлення знань;

- висока освіченість суб'єкта навчання, пристосованого до життя в суспільстві знань;
- висококваліфіковані педагогічні кадри;
- конкурентоспроможність навчальних закладів на міжнародному рівні.

Якщо виходити з категоріальної сітки «нове – старе», «інноваційність – консерватизм» як сторін протилежності, то інноваційний розвиток освіти є поняття, яке вживається в двох значеннях: у вузькому – коли ми говоримо про впровадження інновацій в освіту, і широкому значенні – як про розвиток освіти в певній країні, у якій інноваційні елементи переважають над консервативними. Тому, в Україні інноваційний розвиток освіти і є, і його немає. Є в першому сенсі, і немає в другому.

Серед умов реалізації моделі інноваційного розвитку освіти В.Андрущенко виділяє такі:

- першим і головним питанням розвитку галузі є забезпечення її належного фінансування;
- наближення змісту освіти до сучасної науки, забезпечення належної взаємодії науки і освіти, повернення науки до університетів;
- відмова від адміністративного керування галуззю й перехід до її реальної демократизації. Мова йде про автономію університетів.
- запровадження принципово нової моделі академічного міжнародного співробітництва – відкрито-прагматичну;
- активізація впровадження головного продукту інформаційної революції – високих інформаційних технологій;
- мовна стратегія (володіння іноземними мовами);
- переорієнтація системи освіти з простого засвоєння суми знань на усвідомлення їх предметно-практичного значення, формування вміння його самостійного наповнення й впровадження в практику задля забезпечення кар'єрного зростання добробуту, комфортного існування в розвиненому суспільстві [13, с. 10-17].

Слід зазначити, що «управляти освітою зараз означає управляти її розвитком. Характер управління у зв'язку з цим змінюється, набуваючи рис гнучкості, ситуативності, контекстуальності, можливості й готовності коректування цілей, стратегій, концепцій» [14, с. 153-160].

Погоджуємось з Б. Санто з тим, що прискорений інноваційний розвиток повинен бути стратегічно керованим, і тільки правильна стратегія невинного інноваційного просування вперед може поліпшити позиції підприємства і країни [15, с. 5-15].

Під управлінням інноваційним розвитком національної системи освіти С.Ніколаєнко розуміє «процес швидкозмінюваного системного впливу суб'єктів управління (керівників закладів і установ освіти) на об'єкти управління (фінансова діяльність – витрати на освіту, інвестиції; організаційна діяльність – тривалість навчання, поява нових організаційних структур; кадрова робота – рівень кваліфікації педагогічних працівників; навчально-виховна діяльність – співвідношення числа учнів і вчителів), з метою їх упорядкування, збереження якісної специфіки, вдосконалення та розвитку» [12**Ошибка! Закладка не определена.**, с. 106-107].

Інноваційний розвиток освіти, зазначає вчений, здійснюється на засадах педагогічної інноватики, а управління ним – на засадах менеджменту освітніх інновацій та інноваційного менеджменту [Там само, с. 23].

Головними проблемами, які гальмують сьогодні інноваційні процеси у системі освіти України є те, що вона «позбавлена загальновизнаної концепції інноваційного розвитку. Інноваційні процеси здійснюються без ґрунтового аналізу тих інноваційних процесів, які відбуваються в світі, невизначеністю важелів впливу на їх розвиток. Існуючі закони та нормативно-правові акти щодо проведення інноваційної діяльності не забезпечують їй відповідного правового поля і не додають позитивних імпульсів для «народження» інновацій» [16, с. 172].

З одного боку, в Україні нібито створена система відповідних органів державного управління інноваційним розвитком на загальнодержавному,

регіональному та галузевому рівнях, але, з іншого, – залишається проблема чіткого розподілу повноважень та визначення їх функцій. Складність полягає і в тому, що основні повноваження у сфері інноваційної діяльності здійснюють два центральні органи виконавчої влади Державне агентство України з інвестицій та інновацій (спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності) та Міністерство освіти і науки (спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері інноваційної та науково-технічної діяльності).

Тому, з метою забезпечення ефективного формування та реалізації державної політики у сфері наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності та трансферу технологій Постановою Кабінету Міністрів від 7 квітня 2010 р. №290 «Про утворення Державного комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку» було здійснено реформатування департаменту інновацій Державного агентства з інвестицій та інновацій та департаменту науково-технологічного розвитку і департаменту інновацій та трансферу технологій Міністерства освіти і науки у Державний комітет України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку.

Комітет буде головним у системі центральних органів виконавчої влади з питань забезпечення реалізації державної політики у даній галузі. Крім того, на нього покладаються функції спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності [17].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку

Таким чином, інноваційний розвиток освіти як безперервний процес якісних змін в освіті, що відбуваються завдяки впровадженню інновацій, стає об'єктом державного управління, основні функції якого повинні бути спрямованими на:

- аналіз проблем в освіті;
- прогнозування майбутнього розвитку;
- визначення напрямів інноваційного розвитку;

- стимулювання процесів генерування інновацій в освіті;
- експертизу інновацій та відбір інноваційних проектів;
- моніторинг інноваційної освітньої діяльності.

Послідовний, цілеспрямований і системний вплив органів державного управління на інноваційні процеси в освіті сприятиме утвердженню інноваційної моделі розвитку української освіти.

Література

1. Патон Б. Є. Наука – інноваціям // Наука та інновації. – 2008. – Т.4, № 5. – С. 19-20.
2. Генеральный директор ВОИС подчеркивает роль инноваций в решении глобальных проблем на Конференции министров в рамках ВТО [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.wipo.int/pressroom/ru/articles/2009/article_0052.html
3. Енциклопедія освіти / [Акад.пед.наук України / голов. ред. В.Г.Кремень]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
4. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навчальний посібник / С.М. Ілляшенко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2003. – 278 с.
5. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України / В. В. Онікієнко, Л. М. Смельяненко, І.В. Терон; за ред. В.В. Онікієнка. – К. : РВПС НАН України, 2006. – 480 с.
6. Галиця І.О. Що ж таке інноваційний розвиток? // Економіка та держава № 10, 2003 с. 32-33
7. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Друкер [Електронний ресурс] – Режим доступу: // <http://enbv.narod.ru/text/Econom/drucker/str/03.html#2>
8. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент: учебник 4 –е изд. / Р. А. Фатхутдинов. – СПб. : Питер, 2004. – 400 с.
9. Паламарчук В. Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В. Ф. Паламарчук. Т.2. – К. : Освіта України, 2005. – 504 с.
10. Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент: навчальний посібник / Микитюк П. П. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 400 с.
11. Клепко С. Ф. Травелог про репрезентацію знань у нідерландській освіті // Пост методика. – 2009. – № 5-6 (89-90). – С. 76-104.
12. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком освіти України : монографія / С.М.Ніколаєнко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 419 с.
13. Андрущенко В. Інноваційний розвиток освіти в стратегії «українського прориву» // Вища освіта України . – 2008. – № 2. – С. 10-17.

14. Хаткевич С. П. Философское осмысление подходов и принципов современного управления развитием образования // Известия Томского политехнического университета. – 2004. – Т. 307, № 1. – С. 153-160.
15. Санто Б. Сила инновационного саморазвития // Инновации. – 2004. – № 2. – С. 5-15.
16. Гладка Т.І. Інноваційна діяльність і гуманізація освіти: філософський аспект // Вісник Дніпропетровського університету. Філософія. Соціологія. Політологія. – 2007. – Випуск 15. – С. 172-177.
17. Постанова Кабінету Міністрів від 7 квітня 2010 р. №290 «Про утворення Державного комітету України з питань науково-технічного та інноваційного розвитку» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=290-2010-%EF>